

Tipologija uporabnikov plesnih drog

Typology of dance drugs users

Bojan Dekleva

Povzetek

Bojan Dekleva, dr. psih., Pedagoška fakulteta v Ljubljani, Kongresni trg 12, 1000 Ljubljana. Prispevek prikazuje proces oblikovanja tipologije uporabnikov in uporabe plesnih drog. Podatki so bili zbrani s terenskimi intervjuji s 43 mladimi ljubljanskimi uporabniki, starimi večinoma od 16 do 24 let, ki zaradi uporabe drog še niso bili v nobenih strokovnih obravnavah. Podatke smo obdelali kvalitativno. Dve temeljni spoznanji te raziskave govorita o veliki raznolikosti vzorcev uporabe drog ter o potrebi, da se oblike preventivnega in drugega dela približajo stvarnemu svetu mladih uporabnikov.

Ključne besede: plesne droge, kvalitativno raziskovanje, mladina, tipologija uporabe drog

Abstract

The process of forming the typology of users and the use of dance drugs is described in the article. Data was collected in field interviews with 43 young users from Ljubljana, mainly aged between 16 and 24, who have not received any professional treatment for their drug use. The data has been analysed using qualitative methods. The two basic fin-

dings of the reserach are that there is a great heterogeneity in the patterns of drug use and that the preventive and other work shoul take into account the life conditions and realities of the young users.

Key words: *dance drugs, qualitative methodology, youth, typology of drug use*

Uvod

Takoimenovane "plesne droge" so postale v zadnjih nekaj letih predmet mnogih raziskovanj, publikacij in še pred tem tudi zanimanja javnih občil iz več razlogov. Zdelo se je, da gre za nove droge, katerih uporaba se je pojavila nenadoma in postala kar globalna. Dejansko gre za - v glavnem - večini razvitih zahodnih držav že dolgo poznane droge. Presentljivi in novi pa sta dve okoliščini: da je uporaba teh drog postala v več državah razmeroma hitro "masovna", predvsem med mladimi ljudmi, ter da se je z njo razvil specifičen vzorec (mladinske) kulture, ki pogojuje tudi načine uporabe, deloma imidž, vrsto poslušane glasbe, načine preživljanja prostega časa in podobne stilne značilnosti. Kot se vedno zgodi pri razvoju masovnih (mladinskih) kultur, je eno od pomembnih vlog pri njihovem širjenju in "normaliziranju" imela industrija prostega časa.

Izraz "plesne" droge se nanaša na razvoj nove - "plesne" - kulture uporabe značilnega "šopka" starih in novih drog. Za to novo kulturo je značilna (vendar ne izključno) uporaba drog, povezana z obiskovanjem plesnih prireditev ("party"-jev ali "rave"-ov, v nadaljevanju - "rejvov") z značilnimi vrstami glasbe (house, techno, rave, drum and basse, jungle, goa, itd). Nova plesna kultura zajema obiskovanje rejvov ob koncu tedna in razmeroma dolgotrajno plesno aktivnost (celo noč, z možnim podaljškom zjutraj /"after"/ in možnim nadaljevanjem naslednjo noč ali več noči). Običajno štejejo med plesne droge ecstasy, amfetamine, LSD, kokain in še nekatere, pri nas manj poznane droge. Najznačilnejši predstavnik plesnih drog je ecstasy (MDMA oz. 3,4-metiledioksimetamfetamin). Pretežno delovanje večine teh drog je poživilno (stimulativno). Izraz "plesne droge" pa se ne nanaša toliko na morebitne skupne farmakološke ali kemične značinnosti drog, kolikor na način in stil njihove uporabe.

Izraz "plesne droge" (ki jih včasih poimenujejo tudi "sintetične" ali "dizajnirane" droge) in značilni načini njihove uporabe vključujejo tudi posebno "ideologijo" uporabe. Ta ideologija obsega načine, s katerimi si uporabniki sami, "industrija" drog ter (predvsem subkulturalna) javna ob-

čila razlagajo delovanje drog ter socialne pomene njihove uporabe. Ideologija običajno poudarja rekreativno uporabo teh drog, to je uporabo, ki je kontrolirana, namenjena zabavi in doseganju užitkov predvsem v prostem času, in ki ni povezana z zasvojenostjo, socialnim odpadništvom in propadom. Plesne droge naj bi bile neagresivne, nevsiljive, miroljubne in "ljubeče" ter nasprotno mačistični in nasilni kulturi, ki spremlja našo kulturno drogo alkohol. Nova ideologija povezuje nove stile in namene uporabe z enostavnostjo izdelave in uporabe teh drog, njihovo cenenost in priročnost ter njihove domnevno šibke in obvladljive stranske učinke pa s konceptom "varnosti" teh drog. Vse to sestavlja "socialno reprezentacijo" (Calafat in drugi, 1997) "varne droge, ki je dobra za posameznika in družbo, in ki pomeni kemično uresničitev demokratične ideologije" (Synthetic ..., 1998).

Namen raziskave

O plesnih drogah in ecstasy-ju kot njihovem najbolj razširjenem predstavniku vemo v Sloveniji zelo malo. Poleg zelo maloštevilnih prispevkov v laičnem, dnevnem in revialnem tisku ni bilo doslej objavljenega niti enega strokovnega članka, ki bi bil namenjen tej temi. Hkrati pa so prav v zadnjih nekaj letih postale ecstasy in plesne droge v zahodni Evropi naravnost modne teme raziskovanja in drugačnega ukvarjanja. Samo v zadnjih dveh letih je izšlo skoraj ducat monografij s to vsebino (npr. Ashton, 1996; Collin, 1997; Demand ..., 1997; Donoghoe, 1997; Eisner, 1997; Griffiths, 1997; Meisch, 1998; Monitoring ..., 1997; Spruti, 1997; in druge).

Urad za preprečevanje zasvojenosti Mestne občine Ljubljane je zato naročil izdelavo raziskovalne naloge na to temo. Nosilec raziskovalne naloge je bilo Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela iz Ljubljane, vodja naloge pa pisec tega članka. Ta prispevek predstavlja povezane in dopolnjene izseke iz poročila o tej raziskovalni nalogi (Dekleva, 1998a).

Najširša namena naloge sta bila dva:

- a) razvijati metodologijo kvalitativnega raziskovanja uporabe drog ter
- b) spoznavati uporabo prav plesnih drog med ljubljansko mladino, staro od 14 do 24 let. Raziskava naj bi poglobljeno raziskala naslednja področja oz. odgovorila na naslednja vprašanja:
 1. kako se oblikujejo mreže ponudnikov drog in kakšna je narava ponudbe drog (ali lahko govorimo o "agresivnosti" ponudbe);
 2. koliko so uporabniki seznanjeni s škodljivimi posledicami drog ter ali obstajajo individualna ali skupinska dogajanja (stališča, prepri-

čanja, prakse), ki lahko pomenijo zmanjševanje potencialne škode ob uporabi drog;

3. kako in kdaj pride do socialnih posledic uporabe drog, kako se uporabniki zavedajo teh posledic in kako jih razumejo;
4. kako uporabniki dojemajo preventivna in kurativna delovanja in možnosti in kakšna so njihova morebitna tovrstna pričakovanja ali želje;
5. v kolikšni meri bodo zbrani podatki potrjevali tekmujoče hipoteze razlag uporabe drog (npr. uporaba drog kot normativno dogajanje, kot regresivni odziv na težave in neuspehe, kot strategija spopadanja z razvojnimi nalogami, itd.)?

Med izvajanjem raziskave pa smo se (sodelavci raziskovalne skupine) srečali z vprašanjem, kdo sploh so uporabniki ecstasy-ja in drugih plesnih drog ter kakšni so. Odločili smo se, da na to vprašanje odgovorimo tako, da na podlagi zbranih podatkov najprej oblikujemo tipologijo uporabe in uporabnikov plesnih drog. Ta članek opisuje samo postopek oblikovanja te tipologije in njene rezultate, medtem ko bodo odgovori na zgoraj omenjenih pet vprašanj objavljeni drugje.

Metode raziskovanja

Izhodiščna zamisel našega raziskovanja je bila, da bomo na različne načine ("na terenu") poiskali mlade uporabnike ecstasy-ja (in drugih plesnih drog) ter se z njimi pogovarjali o načinih in razlagah uporabe drog. Sam sem v začetku vedel le malo o tej temi, zato se je vsebina in metodologija raziskovanja oblikovala hkrati z oblikovanjem raziskovalne skupine ter pridobivanjem prvih terenskih izkušnj.

Raziskovalno skupino je v enem letu in pol sestavljalo šest članov¹. Na začetku nas je bilo v skupini pet, sredi dela je en član zapustil skupino, drugi pa se nam je pridružil. (Poleg teh šestih osrednjih članov sta podatke zbiralala še dva sodelavca, ki nista sovplovala na oblikovanje raziskave in sta opravila tudi manjše število intervjujev).

Skupino so tvorili: dva poklicna raziskovalca in štirje študentje (eden od njih je postal študent šele v času raziskovanja). Najmlajši član je bil star 22 let. Domnevam, da so trije od šestih članov imeli z nedovoljenimi drogami malo izkušenj, dva od teh gotovo prav zanemarljive. Za druge tri

¹ Na tem in še na nekaterih drugih mestih v tem raziskovalnem poročilu pišem o "članih" raziskovalne skupine v moškem spolu. S tem dejansko mislim na ženske in moške člane skupine, vendar njihovega spola ne določam natančneje, ker menim, da to za izražene misli ni pomembno. Podobno uporabljam moški spol tudi v drugih delih besedila, ko govorim o "študentih", "uporabnikih", itd.

člane pa velja, da so imeli z nedovoljenimi drogami dosti izkušenj, ki so si jih pridobivali (vsaj) zadnja 3-4 leta, vsaj eden med njimi je v nekem času svojega življenja približno eno leto redno uporabljal heroin in bil z njim fizično zasvojen. Vsi so imeli tudi veliko izkušenj z ecstasy-jem, ki je bil nekakšno središče raziskave. Prvi trije člani skupine so imeli večkrat vlogo "zunanjih" raziskovalcev, drugi trije pa bolj vlogo "notranjih" raziskovalcev oz. nekakšnih ekspertov "s scene".

V času priprav smo se precej pogovarjali, zakaj delamo to raziskavo in kakšni so njeni nameni. Na podlagi teh pogovorov smo izdelali seznam področij, ki naj bi nas pri pogovorih z uporabniki zanimala. Na tej podlagi so posamezni člani skupine izdelali vsak svojo inačico vprašalnika (oz. seznam vprašanj, o katerih naj bi se v intervjujih pogovarjali); tako smo prišli do treh vprašalnikov, ki pa so se razlikovali bolj stilno kot pa vsebinsko. To so bili naši **raziskovalni instrumenti**.

Metodo vzorčenja raziskave je težko enoznačno opredeliti, med drugim tudi zato, ker smo uporabljali različne pristope k vzorčenju. Na vsak način ne gre za naključno, reprezentativno ali prav zelo sistematično vzorčenje. V večji meri gre za oportunistično vzorčenje, z izbiranjem tipičnih primerov, z elementi metode snežne kepe (Hartnoll, 1993) in samoizbire respondentov.

Naj pojasnim omenjene splošne opredelitve vzorčenja bolj nazorno! V raziskovalni skupini šestih (osrednjih) članov smo v času priprav večkrat razpravljali o ciljni populaciji raziskave. Ta je bila formalno kolikor toliko opredeljena, neformalno pa smo o njej razmišljali bolj ohlapno. Za dejansko vzorčenje je bistveno, da po končanih pripravah nismo imeli posebej zapisanih **meril vzorčenja**, temveč je vsak nosil svoje "v glavi", kakor jih je pač razumel. Skupni elementi meril vseh članov skupine so bili naslednji: iščemo:

- mlade uporabnike,
- ki so povezani z Ljubljano (tu živijo ali uporabljajo droge),
- ki z drogami bolj ali manj aktivno eksperimentirajo,
- ki so blizu plesni sceni oz. uporabi ecstasy-ja,
- ki niso "cestni" uporabniki, "džankiji", oziroma niso fizično zasvojeni s heroinom.

Meril vzorčenja oziroma konkretnih postopkov iskanja respondentov nismo natančneje opredeljevali, ker je bilo jasno, da bo vsak član raziskovalne skupine moral na svoj način, prek svojih socialnih zvez in z uporabo svojih "pripomočkov" najti te osebe in jih motivirati za pogovor.

Nato so anketarji šli na teren ... in prinašali zapisane intervjuje. Na podlagi pogovorov v raziskovalni skupini je mogoče sklepati, da so trije člani z obsežnejšimi osebnimi izkušnjami z uporabo drog intervjuvali osebe, ki so jih poznali "s scene", pa bodisi da so to bili njihovi nekdanji ali sedanji prijatelji ali vsaj dobri znanci. Četrti študent je verjetno prav tako začel iskati prve respondente med svojimi znanci, nato pa - v nekaterih primerih - z uporabo metode snežne kepe poiskal respondente druge ali tretje "generacije". Član, ki je v tistem času vodil skupino mladih, je intervjuval dva 16-letnika iz te skupine.

Poleg zgoraj opisnega vzorca zbiranja podatkov pa smo uporabili še druge načine: nekatere naključno, druge sistematično. Med naključne načine sodita dva intervjuja, ki sta jih pripravili študentki socialne pedagogike v okviru svojih seminarских študijskih obveznosti, ne da bi sploh vedeli za raziskavo. Ker so njuni izdelki ustrezali tudi našemu namenu, smo ju zaprosili za dovoljenje, da njune intervjuje uporabimo.

V drugem primeru se je izkazalo, da bi nekatere (razmeroma zelo mlade) osebe bile pripravljene sodelovati pri raziskavi, vendar bi jim bil osebni pogovor neprijeten, zato se je član skupine dogovoril za "pisni intervju". V nekem drugem primeru se je respondentka ponudila, da bi lahko posredovala stik s tretjimi osebami, ki bi tudi bile pripravljene pisno odgovarjati. Na ta način smo dobili manjše število "pisnih" intervjujev.

Izvedba intervjujev je bila različna. Vsaj trije od izpraševalcev so intervjuje opravljali tudi na svojem domu; vsaj trije so pri tem snemali odgovore na diktafon; vsaj dva sta odgovore (vsaj občasno) neposredno vnašala v računalnik (tako da je imel respondent nadzor nad točnostjo oblikovanja in vnosa podatkov). Intervjuji so trajali do nekaj ur in nekateri so bili opravljeni v več fazah oziroma v več stikih med izpraševalcem in intervjuvancem.

Našo nalogo lahko torej metodološko v splošnem opredelimo kot deskriptivno kvalitativno raziskavo, katere glavni instrument zbiranja podatkov je bil polstrukturirani, poglobljeni intervju, vzorčenje pa kvotno oz. oportunistično (Dekleva in Fojan, 1997). Bolj specifično bi lahko metodo zbiranja podatkov opredelili kot mešanico zbiranja podatkov na terenu ter opazovanja s sodelovanjem.

Način obdelave podatkov in rezultati

Izvedli smo 43 intervjujev. Med intervjuvanci je bilo 22 deklet in 21 fantov. Do 16 let starih jih je bilo 5, od 16 do 20 let - 13, od 20 do 24 let - 24, nad 24 let stara sta bila le 2. Zbrane podatke, ki so imeli obliko bolj ali

manj dobesedno zapisanih pogovorov, smo v raziskovalni nalogi obdelovali kvantitativno in kvalitativno. Kvantitativna obdelava je zajemala preproste tabelarične prikaze intervjujev ter frekvenčne distribucije, kvalitativna obdelava pa je obsegala:

1. večkratni pregled vseh zapisanih intervjujev
2. oblikovanje zabeležk, "kod" in izbor tipičnih stavkov/izjav pri posameznih intervjujih
3. določitev kratkih simboličnih opredelitev (v nekaj besedah) posameznih intervjujev
4. oblikovanje prvih shem (meril/dimenzij) razvrščanja
5. poskusno razvrščanje intervjujev oz. "profilov uporabnikov" v različne razrede različnih dimenzij
6. morebitno ponavljanje 4. in 5. koraka, dokler ni bila dosežena dovolj smiselna in izčrpna razvrstitev.

Ker gre za prvo tovrstno raziskovanje v Sloveniji in ker je uporaba plesnih drog tudi v Evropi razmeroma nov pojav, se nismo odločili uporabiti kake že uveljavljene tipologije uporabe in uporabnikov. Namesto tega smo se odločili oblikovati tipologijo naivno, intuitivno oz. "od spodaj navzgor", torej izhajajoč iz opaženih razlik med intervjuji in ne iz nadrejenih in predpostavljenih pojmovnih shem. Kljub deklarirani "naivnosti" pa smo se ob oblikovanju tipologije seveda zavedali nekaterih ustaljenih načinov razvrščanja. Tako smo poznali "klasifikacijsko" razmišljanje Flakerja (1993), ki izhaja iz dela Kuševiča, Sangherisa ter Pearsona s sodelavci, potem razmišljanje Coffielda in Goftona (1994), ki poudarjata pomembnost odnosa uporabnikov do heroína, pisanje Eisnerja (1994) in Saundersa (1995 in 1997), ki sta opisovala različne vrste uporabe ecstasy-ja in drugih plesnih drog, in nekaterih drugih.

Oblikovanje tipologije je dejansko potekalo v **štirih korakih**. V prvem koraku smo intervjuje pregledali v skupini študentov socialne pedagogike, od katerih nobeden (razen enega) sicer ni sodeloval pri intervjuvanju. Vsak študent je intervjuje pregledal najprej sam in si na njem označil tiste besede, stavke ali miselne zveze, ki so se mu zdele tipične za tega intervjuvanca, hkrati pa so se razlikovale od izjav drugih intervjuvancev. Dodatno je oblikoval tudi svoje opombe, ocene in vtise, ki naj bi intervjuje dodatno osvetlili. Nato smo se v skupini pogovarjali o tako izbranih izjavah in opombah in drug drugega opominjali na pomembne dele intervjujev.

Za vsak intervju smo tako oblikovali tabelo tipičnih izjav in opomb;

teh je bilo povprečno 10 na intervju, najmanj 3 in največ 26. Število izbranih izjav je bilo odvisno od dolžine intervjuja, od njegove vsebinske "polnosti" in "posebnosti", pa tudi od njegovega razlikovanja od drugih intervjujev. Upoštevali smo vse predloge za izbor izjav in opomb, ne glede na to, kolikšna je bila v skupini stopnja strinjanja o tem, da je določena izjava res pomembna za intervju. V tabeli 1 navajam izbrane izjave in opombe za enega od intervjujev.

Tabela 1: Prvi korak analize: izbor pomembnih izjav in komentarjev k intervjujem - primer enega intervjuja.

Intervju št.:	Izbrane izjave in opombe/opažanja k intervjuju:
24.	- vse zaliva z alkoholom (temeljna droga) - "učinek droge je bil enkrat, čeprav se ne spomnim" (pozaba kot cilj?) - "vedno sem se spomnila samo začetka in konca" (luknje v spominu) - uporablja spid in kokain (na rejvu) - droge uporablja kaotično - "od nobene droge nisem odvisna" ... "zabava je pogojena z drogo" (dvojnost izjave) - "uporaba droge je gensko pogojena" (ima biološko teorijo) - "tisti, ki so nagnjeni k drogam, so luzerji" ... "sebe si predstavljam kot uspešno žensko" (spet zanika sebe; je mar luzer?) - "alkohol je nevaren, bruhanje, koma, smrt ... pri alkoholu vem, kje je meja, pri drugih drogah ne" (razlikovanje drog) - naslednji dan po pitju vzame apavrine, vendar pravi: "če pa mešaš, potem je pa slabo" - "včasih nisem nadzirala uporabe, pila sem, kolikor sem mogla" - "saj vsi vemo, da je droga škodljiva, a jest se drogiram iz užitka" (relativnost škodljivosti) - "če bi še enkrat živel, bi črtala samo nekaj dni, drugače bi pa vse še enkrat isto" (ne obžaluje) - "nisem še doživela užitka z ecstasy-jem" (ni kompatibilna z ecstasy-jem)) - ne vidi posledic uporabe droge (v šoli); to pripisuje "norim letom" - ko je bila mlajša, je videla socialne posledice, zdaj ko je starejša, nadzira uporabo (čeprav z luknjo v spominu!)

Tabele z izbranimi izjavami, ki smo jih pripravili za vsak intervju, so nekakšni *povzetki* pogovorov z izbranimi poudarki. V drugem koraku² sem kot nosilec naloge, na podlagi - v prvem koraku oblikovanih - tabel in lastne predstave o celoti zbranih intervjujev, oblikoval shemo 13 elementov za bolj usmerjeno izdelavo *boljših povzetkov* intervjujev. V shemo sem uvrstil tiste elemente, ki smo jih našli v (skoraj) vseh intervjujih in ki naj bi bili - teoretično - pomembni za razlago drog. Enotna shema naj bi omogočala primerjavo med intervjuji, medtem ko so bili povzetki, oblikovani v prvem koraku (tabela 1), povsem heterogeni in manj primerni za primerjavo. Tabela 2 kaže 13 elementov te sheme.

Tabela 2: Drugi korak analize: izbor elementov sheme za oblikovanje primerljivih povzetkov intervjujev.

Št.Element sheme:	Vsebina:
1 Zaporedna številka:	Identifikacija intervjuja
2 Moto, ključni izsek intervjuja:	Ena ali več izbranih izjav ali izsekov intervjuja, ki po oceni ocenjevalca najbolje izraža bistvo tega tipa uporabe in uporabnika
3 Uporaba marihuane (način, pogostost, staž):	Začetek, kako se je uporaba s časom razvijala, kakšna je sedaj (količinsko in po okoliščinah)
4 Uporaba alkohola (način, pogostost, staž):	Kdaj je začel, kako se je uporaba s časom razvijala, kakšna je sedaj (količinsko in po okoliščinah)
5 Uporaba ecstasy-ja (način, pogostost, staž):	Kdaj je začel, kako se je uporaba s časom razvijala, kakšna je sedaj (količinsko in po okoliščinah)
6 Uporaba heroína, kokaina, LSD-ja, amfetamina (način, pogostost, staž):	Kdaj je začel, kako se je uporaba s časom razvijala, kakšna je sedaj (količinsko in po okoliščinah)
7 Samopodoba, samospoštovanje:	Ocena uporabnikovega samovrednote nja, samoocene, samospoštovanja
8 Prihodnost:	Ocena uporabnikove zaznave prihodnosti, obstoja (pozitivnih ali negativnih) vizij
9 Družina:	Ocena stopnje razumevanja uporabnika s svojo družino, odnos do družine, družinska podpora

² Drugi in tretji korak oblikovanje tipologije ni več potekal skupinsko; izvedel sem ga sam.

10 Prijatelji:	Ocena vloge prijateljev v življenju in pri uporabi drog
11 Filozofija življenja in uporabe droge:	Ena ali več izbranih izjav ali izsekov intervjuja, ki po mnenju ocenjevalca najbolje izraža uporabnikovo življenjsko filozofijo, še posebej v zvezi z drogami
12 Bodočnost brez droge možna:	Odgovor na vprašanje, ali bo v prihodnosti uporabljal droge
13 Poskus opisa/označitve tipa uporabe v nekaj besedah:	Ad hoc postavljena "diagnoza", kratek opis, ki naj zajema zgodovinski in aktualni vzorec uporabe drog in njeno mesto v uporabnikovem življenju

Shema vsebuje nekaj področij (samopodoba, prihodnost, družina, prijatelji), ki naj bi bila po nekaterih razlagah (npr. Hirschijevi kontrolni teoriji) pomembna za napovedovanje uporabe drog. Za razliko od prvega koraka, ko smo izbirali kakršnekoli zanimive izjave, sem v drugem koraku poskusil izbrati iz intervjujev predvsem tiste tipične izjave, ki so se v večji meri *skladale z izbrano teoretsko osnovo*. Pri izpolnjevanju shem sem imel pred seboj tabelo demografskih značilnosti intervjuvancev, celoten zapis intervjuja ter tabelo z izbranimi izjavami in komentarji (iz prvega koraka analize). Pri vsakem intervjuju sem za vsak element sheme oblikoval svojo oceno in jo vpisal na ustrezno mesto, pri nekaterih elementih (predvsem pri 2. in 7. do 12.) pa sem dodatno pripisal tipično izjavo ali izsek intervjuja v ponazoritev svoje ocene. V nekaterih intervjujih nisem našel dovolj izstopajočih oz. "tipičnih" izjav, v nekaterih pa tudi ni bilo dovolj izjav ali dovolj vsebinsko polnih izjav, da bi sploh lahko oblikoval ustrezno oceno. Pri dveh intervjujih zato tudi nisem izpolnil 13. elementa sheme: tip uporabe in uporabnika. Tabela 3 kaže tri primere takih (v drugem koraku analize) izpolnjenih shem.

Tabela 3: Drugi korak analize: trije primeri izpolnjenih shem 13 elementov/področij intervjuja.

Intervju št.: Povzetek intervjuja	
1. (A.A.)	2. Moto: M.S: Misliš, da se bo uporaba tvojih drog v prihodnosti povečala/zmanjšala? A.A: Povečat se ne more. Ha. Lahko se samo zmanjša.
	3. Uporaba marihuane: dolg staž, zelo veliko

M.S.: V kakšnih okoliščinah sedaj uporabljaš drogo?

A.A: S prijatelji se dobimo, pridejo na obisk. Kadim tudi s punco...

M.S: Kako pogosto?

A.A: Ja kr skoz. Vsak dan. Včasih tud ne.

M.S: Kadiš tudi sam?

A.A: Ja, grem na sprehod s psom. Ja tudi sam.

4. Uporaba alko+nik+kava: alko malo, kadi veliko

5. Uporaba E: nikoli

6. Uporaba H, C, 3P, AMF: enkrat poskusil, sedaj ima izrazito odklonilen odnos

7. Samopodoba, samospoštovanje: nizka

M.S: Kako bi opisal sebe kot osebnost?

A.A: Zmeden tip.

8. Prihodnost: ni pozitivne vizije

M.S: Kako si predstavljaš svojo prihodnost?

A.A: Sploh si je ne.

M.S: Faks?

A.A: Ni faksa. Sploh ne vem, kje je smisel. Čudni so nekateri pogledi na svet. Predvsem to s kešem. A res samo to kej pomen.

9. Družina: bolj negativno kot pozitivno

Smo čudna družina. Včasih mi težijo ... nič posebnega.

10. Prijatelji: povsem integrirani s travo

Mojo družbo sestavlja več skupin. V vsaki se nekako znajdem in sem sprejet. V vsaki tudi kadimo travo.

11. Filozofija: umik, sprijaznjenje

A.A: Sej nobenmu nč nočem in kadim čisto sam...Jest bi rad samo v miru kadil in mislim, da ne bi kadil nič več. Tudi droge ne bi menjal.

M.S: Ali bi si želel kakšne pomoči?

A.A: A da ti drogo na dom pripeljejo? Ja.

12. Bodočnost brez droge možna: ne

13. Tip: stabiliziran "hašišar"

34.

(C.E.)

2. Moto:

Vsakič, ko grem na rave, se drogiram-včasih pa tudi pijem.Večkrat na teden ne grem na rave, ker ni denarja in ker te E uničuje, čutiš luknje v glavi-manjši spomin, fizično pešanje.Posledic ne poznam, pa saj jih še nihče. Rabim 3 dni, da pridem popolnoma k sebi... Zavedam se, kaj počnem na drogi, ker ne pretiravam. Svojemu otroku bi odsvetoval drogo, če že mora, naj pa kadi travo. Najlažje

10. Prijatelji:	<i>bi se odrekel heroinu, najbolj pa sem navezan na travo.</i>
3. Uporaba marihuane: veliko	
4. Alko, nikotin, kava: redno	
5. Uporaba E: redno	
6. Uporaba H, C, 3P, AMF: redno	
H.K.: Povej nekaj o okoliščinah in osebah, s katerimi uživaš droge. Ali se drogiraš vedno v družbi ali tudi sam? Kdo je tvoja družba?	
C.E. Predvsem se s temi ljudmi družim le na ravu. Sicer se družim z drogeraši in clean ljudmi. E jemljem samo v družbi, le na ravu. Jemljem še speed, kokain, vendar tega redko-ko je in ko je denar.	
C.E. Vsakič, ko grem na rave, se drogiram-včasih pa tudi pijem. Večkrat na teden ne grem na rave, ker ni denarja in ker te E uničuje, čutiš luknje v glavi-manjši spomin, fizično pešanje. Posledic ne poznam, pa saj jih še nihče. Rabim 3 dni, da pridem popolnoma k sebi. Probal sem ga (E) pred 1 letom, od takrat ga redno jemljem. Zavedam se, kaj počnem na drogi, ker ne pretiravam.	
C.E. E mešam tudi z alkoholom-priporočljivo. Cigarete kadim-1 škatlo, travo 2 jointa na dan, odvisen sem psihično. Rave zame tudi ni možen brez trave-a le zjutraj. Heroina z E ne mešam, sem ga le probal. Imel sem slabo izkušnjo. Spoznal sem junkyja, ki je čez 1 teden umrl. Takrat sem bil star 15 let, zato imam odpor do heroina.	
7. Samopodoba, samospoštovanje: ni znano	
8. Prihodnost: težnja k zmernosti	
<i>Moj namen je zmanjšati porabo droge, popolnoma brez pa tudi ne. Zmanjšal bi zaradi skrbi za zdravje, fizično in psihično. Najlažje bi se odrekel heroinu, najbolj pa sem navezan na travo.</i>	
<i>Prelomnica-ko postaneš zrel; ne vem, kdaj bom nehal, vsaj točno ne.</i>	
9. Družina: ni znano	
10. Prijatelji: ni znano	
11. Filozofija:	
C.E. Če se drogiraš, pa hočeš normalno funkcionirat, moraš imeti ful energije.	
H.K. Ali bi užival več drog, če bi bile cenejše? Kako vpliva cena drog nate in na druge?	
C.E. Bi več uporabljal - a ne vsega.	
12. Bodočnost brez droge možna: ne	
13. Tip: še močno na rejverski sceni	

35. (Son.)
2. Moto:
Ker sem imela občutek, da sem šla v to drogo samo zaradi prehodnega obdobja, odraščanja, da bi bila nekaj drugega, da bi se upirala standardu, mi je bilo nekaj časa všeč, potem pa nič več, ker nočeš biti, potem ko si že odrasel, nek stari džunki, ki si v bistvu ne znaš organizirati življenja, ne znaš imeti nikogar več rad.
3. Uporaba marihuane: malo eksperimentirala
 S travo sem v bistvu čisto nehala, je trajalo eno leto (od 2. do srede 3. razreda).
4. Alko, nikotin, kava: malo alko, kava in cigarete redno
ja sedaj sem spet nazaj v teh gostilniških scenah, a grem redko tja
5. Uporaba E: nehala
Ko sem šla prvič na reju, so rekli, pa to moraš probrat, saj drugače ne zdržiš, celo noč, pa si še na afterju, pa sem prvič probala zastonj, imela sem tako čuden občutek. Poln energije, pa ne veš, kako bi jo potrošil, pa samo plešeš pa plešeš, pa sam to. Padeš noter, padeš v muziko, ti je vseeno za vse ostale. Ko si bil na travi, imaš občutek, da si skupaj, pa da se imamo radi, na reju pa je drugače, ti je vseeno za ostale, sem kar pozabila, s kom sem prišla.
6. Uporaba H, C, 3P, AMF: nekajkrat poskusila, nehala po slabih izkušnjah
7. Samopodoba, samospoštovanje: kar dobro
8. Prihodnost: ima vizije in ambicije, išče socialni vzpon
9. Družina: razmeroma dobro izhodišče
10. Prijatelji: pustila "slabo" družbo, se vrnila v "dobro"
Družba se mi je zamenjala, ko sem nehala, oni pa me več niso hoteli sprejeti tako, brez droge, so hoteli nekoga, ki bi nabavljal pri njih. Sem se vrnila v prejšnjo družbo, ki me je sprejemala tako kot sem.
11. Filozofija: delovna, čista
Ja je prihodnost čisto določena. No, v bistvu je v grobih orisih že načrtana. Služba ziher, prej grem študirati. Vem, v katero smer plavati.
12. Bodočnost brez droge možna: da, sedaj vem, da je lepše brez droge
13. Tip: hiter in razmejen zaključek eksperimentiranja

Poskus opisa ali poimenovanje tipa uporabe (13. element) je bil zadnja faza izpolnitve te sheme. Te opise sem oblikoval na "ad hoc" in "od spodaj navzgor" način, torej še vedno izhajajoč predvsem iz vtisa o osebi, ki sem ga dobil iz intervjuja, in brez prizadevanja, da bi s poimenovanjem tipov oblikoval enotno tipologijo, ki bi seveda morala biti konsistentna v izrazih in v svojih implicitnih dimenzijah. Zaradi takega načina določanja tipov uporabe sem na koncu prišel do kar 39 različnih tipov uporabe, od katerih so se nekateri med seboj malo razlikovali. Ker bi tipologija s skoraj toliko razredi, kolikor je bilo uporabnikov, zgrešila svoj namen, sem moral število razredov na nek način zmanjšati.

Temu je bil namenjen **tretji korak** oblikovanja tipologije. V njem sem najprej poskušal poiskati skupne dimenzije, ki so jih odražali opisi tipov uporabe in uporabnikov (13. element sheme). Po ponovnem (večkratnem) pregledovanju izvornih intervjujev in trinajstih elementov izpolnjenih shem (iz drugega koraka analize) so se mi pokazali nekateri novi vidiki oz. dimenzije, ki bi - domnevno - lahko najbolj pojasnili podobnosti in razlike med 43 intervjuvanimi osebami. Te dimenzije so bile:

1. **Vrsta/tip** (najpogostejše in najbolj intenzivno) **uporabljanih drog**. Tu sem našel v glavnem naslednje kategorije: alkohol, marihuana in ecstasy/LSD/amfetamini. Seveda pa vsi vzorci uporabe niso sodili v "čisto" kategorijo uporabe samo ene droge; taki se je v nekaterih primerih še najbolj približevala "čista", to je pretežna ali skoraj izključna uporaba marihuane. Dodatna pomembna razsežnost je bila torej vzporedna, kombinirana ali sukcesivna uporaba drugih drog.
2. **Pogostost oz. kontroliranost uporabe drog**. Čeprav v glavnem nihče ni rekel, da uporablja droge nekontrolirano, pa je nekaj intervjuvancev reklo, da so droge uporabljali nekontrolirano v preteklosti. S tem so mislili v glavnem na to, da so jih - izhajajoč iz sedanje perspektive - uporabljali preveč, kar se je večinoma poznalo po kasnejših posledicah, včasih pa po prevelikih takojšnjih nezaželenih stranskih učinkih. Nekontroliranost je bila torej v besedah uporabnikov bolj ali manj identična s prepogosto uporabo. Mere ali meje nekontroliranosti pa ni lahko določiti. Tu so bili uporabniki različnih mnenj; za ene je bila - potem ko so z drogami nehali - prepogosta že sleherna uporaba droge, za druge pa je bila vsakodnevna uporaba (vendar po službi) ravno pravšnja. Mnogi uporabniki pa so se strinjali z oceno, da je (ali "bi") veliko manj drog pomenilo več in boljši učinek.
3. **Odnos do "trdih" drog**, med katere so dejansko prištevali predvsem heroin. Pri večini uporabnikov smo našli jasno izražen odklonilen odnos

do heroína, včasih pa tudi do drugih, na primer kake od plesnih drog (ecstasy-ja, LSD-ja in amfetaminov). Pri posameznikih smo opazili močan odpor do posameznih drog, npr. LSD-ja ali amfetamina, ponavadi že zaradi enkratnih, izrazito slabih izkušenj. Pri posameznikih je bil izražen tudi bolj ali manj jasen odpor do alkohola, kot zahrbtni in "ideološko" nesprejemljive droge. Najbolj neobičajna pa se nam je zdela kombinacija zavedanja in izkušenj o mnogih slabih posledicah (in neobvladljivosti) nekaterih drog, s hkratnim pogostim uživanjem le-teh. Drug del intervjuvancev, tistih, ki so imeli izkušnje s heroinom, pa pogosto heroína ni odklanjal. Natančneje rečeno, taki so bili samo tisti, ki - po svojih izjavah - s heroinom niso bili zasvojeni in so ga uporabljali "kontrolirano". To je pomenilo, da so ga uporabljali s primernimi presledki, z razmeroma jasnimi načeli, kdaj ga "lahko" vzamejo in kako. "Kontrolirana" uporaba heroína v našem vzorcu ni zajemala vbizgavanja.

4. **Dinamika/razvojna faza uporabe drog.** Na podlagi intervjujev sem domneval, da se uporaba nedovoljenih drog razvija v nekakšnih značilnih ciklikih oziroma z značilno dinamiko. Najbolj značilen cikel je bil gotovo takle: 1. začetek uporabe v zgodnji adolescenci, 2. nato eksperimentiranje, poglobljanje uporabe, stabilizacija na razmeroma nizki ravni ali opuščanje v naslednjem obdobju, 3. nadaljnje poglobljanje (prehod na sceno), ko uporaba droge začne obladovati življenjsko polje posameznika, 4. opuščanje, opustitev ali stabilizacija v zadnjem obdobju. Natančnejša časovna opredelitev faz je precej težka, zato ker niso vsi šli v isti starosti skozi iste faze, vendar bi lahko v povprečju čas začetka postavili med 13. in 16. leto, čas prvih zaključkov eksperimentiranja že kako leto kasneje, v starosti od 21 let naprej pa zadnje obdobje, ko so nekateri z uporabo zaključili, drugi pa jo stabilizirali (tretji pa bili šele v fazi življenja na sceni). Na te faze sem sklepal iz štirih vrst izjav: i) iz opisov pretekle uporabe, ii) iz opisov trenutnih naravnosti, stališč in želja (ki so večkrat obsegale namen končati ali zmanjšati uporabo drog), iii) iz njihovih lastnih napovedi, kako bo z njihovo nadaljnjo uporabo drog, iiiii) ter iz navedb življenjskih scenarijev, ki so jih uporabniki prepoznali bodisi kot relevantne zase bodisi kot "splošno veljavne" (npr. "ko se poročiš in greš v službo nehaš" ali "nekje do 50. pa vsak neha"). Pomembna informacija za ocenitev razvoja uporabe drog je bila tudi dolžina "staža" uporabe drog in seveda starost ter spol uporabnikov.

5. **Integriranost/povezanost sveta drog s siceršnjim življenjskim oko-**

- ljem uporabnika. V intervjujih sem našel različne stopnje tovrstne integriranosti. S tem v zvezi naj naštejemo nekaj možnosti in alternativnih vidikov: 1. uporaba drog je ostro ločena od ostalega (konvencionalnega) življenja uporabnika ali pa uporabnik svojo uporabo drog skriva pred večino svojih referenčnih skupin; 2. uporabnik sebe (svoje cilje, prihodnost, itd.) opredeljuje predvsem s sklicevanjem na drogo in z njo povezane izkušnje ali pa ne; 3. uporabnikovo življenje je "prepojeno" z drogo, kar pomeni, da je droga del njegovega vsakodnevnega življenja, npr. navzoča je pri delu, zabavi, prostem času, partnerskem življenju, itd., ali drugače, uporabnik drogi daje svoje, razmeroma jasno omejeno mesto v vsakdanjem življenju; 4. pri tem lahko droga "izriva" druge življenjske vsebine ali pa jih, nasprotno, dopolnjuje in izpolnjuje, ali pa gre za dve razmeroma ločeni področji življenj; 5. integracija drog z različnimi drugimi vidiki uporabnikovega življenja je lahko bolj stabilna ali bolj labilna spremenljiva. Seveda pa je uporaba nedovoljenih drog v družbi, ki le-teh ne sprejema, v kakršnemkoli primeru težko povsem stabilna, saj je preveč dejavnikov, ki učinkujejo proti uporabi.
6. **Uspešnost in investiranje v konvencionalnem socialnem svetu** je razlikovalo uporabnike, vendar nikakor ne na ta način, da bi bili tisti, ki so uporabljali več drog in bolj pogosto nujno socialno manj uspešni. Verjetno pa je res, da ob dolgotrajnejši intenzivni uporabi drog ne bi mogli ostati tako uspešni, kot so bili sicer. Položaj posameznikov na tej dimenziji sem ugotavljal največkrat na tri načine: s podatki o šolski ali delovni uspešnosti, na podlagi izjav o posameznikovi prihodnosti (željah, pričakovanjih) in oceni realnosti te prihodnosti, ter prek izjav, ki so kazale posameznikovo življenjsko filozofijo. Podatki o družini, prijateljih in partnerjih so se večinoma zdeli manj pomembni, vsaj na taki ravni zbiranja informacij, kot smo jo pri pogovorih lahko dosegli (Kot že omenjeno, so bili podatki o družinah največkrat skopi in ne prav izrazni. To je bila tema, o kateri so intervjuvarji - tudi sami adolescenti - verjetno težko razvili poglobljen pogovor).
7. **Posameznikovo sprejemanje ali odklanjanje lastne uporabe oziroma sprejemanje ali obžalovanje pretekle uporabe.** Ta vidik dejansko pomeni subjektivno stran prejšnje dimenzije, saj predstavlja posameznikovo refleksijo oziroma odnos do lastnega načina življenja. Pri uporabnikih, ki so nekoč uporabljali droge intenzivno in/ali ekstenzivno, v sedanjem času pa so jih prenehali uporabljati ali pa so uporabo močno zmanjšali, sem opazil dve vrsti reakcij: bodisi da so svojo

prejšnjo veliko uporabo obžalovali ali pa so jo sprejemali in poskušali spoznanja (predvsem o samem sebi) iz tistega časa svojega življenja prenesti v sedanje življenje. Tovrstni odnos se je najboljšje videl pri vprašanju, kako bi se vedel v zvezi z drogo, če bi še enkrat živel. "Kasnejše obžalovanje" se je pri uporabnikih, ki so drogo (še) veliko uporabljali, včasih kazalo v občutkih krivde (npr. *Občutek svobode na reju je zelo velik, ker dobro veš, da so vsi isti, taki kot ti - zadrogirani in to je večinska tolažba. Ni tistega slabega občutka ... zato ker so drugi zadeti, tudi jaz ne izpadam posebej in nisem slabši od njih.*), drugič pa kot izrazita protislovnost v njihovih izjavah in ocenah droge: kot nečesa povsem zavržnega in hkrati najboljšega (ali pa v pozivanju, da bi morala družba vendarle že nekaj narediti, da bi preprečila uporabo drog, s hkratnim odklanjanjem vsake družbene intervencije in sploh potrebe po pomoči).

Intervjuvance in njihove načine uporabe bi sedaj lahko razvrščal v različne razrede zgoraj omenjenih sedmih dimenzij. Če bi vsaka dimenzija omogočala razvrščanje uporabnikov v 3 razrede, bi na ta način nastala klasifikacija s - teoretično možnimi - $3 \times 3 \times 3 \times 3 \times 3 \times 3 \times 3$ razredi. Dejansko pa dimenzije med seboj niso povsem neodvisne in je bilo mogoče predpostavljati, da se v stvarnosti pojavlja dejansko manjše število razredov klasifikacije. Uporaba drog je razmeroma zelo spremenljiv pojav, še posebej v obdobju adolescence. Zato je verjetno, da se vzorci uporabe drog s časom (uporabe in s starostjo uporabnika) do določene mere stabilizirajo, iz česar bi sledilo, da bodo ugotovljeni vzorci uporabe pri mlajših uporabnikih manj stabilni, pri starejših pa bolj. Zato bi tudi starost/staž uporabnikov lahko bil dodatna, osma dimenzija razvrščanja.

V naslednji fazi tretjega koraka analize sem ponovno pregledal intervjuje in jih uvrstil v ustrezne razrede prej omenjenih sedmih dimenzij. V nadaljevanju opisujem, v katere razrede sem uporabnike dejansko uvrščal.

Ad 1) Glede na **prevladujoče uporabljano drogo** sem uporabnike delil v štiri skupine. Vanje sodijo tisti, za katere je:

- a) temeljna droga alkohol (poleg katere pa uporabljajo še druge, ilegalne droge). Uvrstitev v ta razred je bila težavna zato, ker so skoraj vsi uporabniki uporabljali tudi alkohol. Verjetno je, da jih je velik del uporabljal alkohol večkrat kot nedovoljene droge (torej da so v splošnem uporabili več *doz* alkohola kot drugih drog). Vendar pa sem v ta razred uvrstil samo tiste, ki so alkoholu tudi izrecno dajali prednost in pose-

- bej povedali, da jim je alkohol ljubši kot druge droge, oziroma da ga uporabljajo več.
- b) temeljna (ali edina) droga marihuana. V našem vzorcu so marihuano uporabljali že vsi intervjuvanci, zato jih ta značilnost ne razlikuje. Nekaj pa jih je, ki uporabljajo izključno ali predvsem marihuano, druge droge pa odklanjajo ali uporabijo zelo redko, priložnostno.
 - c) poleg marihuane je značilna uporaba ecstasy-ja, LSD-ja, včasih kokaína in drugih amfetaminov. Te najdemo med uporabniki, ki so na plesni sceni ("rejverji").
 - d) značilna uporaba vseh naštetih drog, zraven pa še heroína, ki ga ne odklanjajo, ga uporabljajo na izteku rejva ali priložnostno drugače.
 - e) značilno malo uporabe vseh (dovoljenih in nedovoljenih) drog. V tej skupini so bili nekateri uporabniki, ki začenjajo eksperimentirati, še pogosteje pa uporabniki, ki tudi po obdobju eksperimentiranja neka-ko niso bili *nagnjeni* k uporabi drog. Običjano to niso bili tisti, ki so imeli kake izkušnje s heroinom, čeprav je bilo kar nekaj uporabnikov, ki so heroin poskusili samo enkrat ali dvakrat. V to skupino sem uvrstil tudi uporabnika, ki je prenehal uporabljati vse droge (razen čaja), ter drugega, ki je samo občasno uporabljal malo alkohola (poleg redne uporabe tobaka in kave).

Ad 2) Glede na **pogostost in vzorec uporabe droge** sem delil uporabnike na štiri skupine. Vanje sodijo tisti, ki uporabljajo droge:

- a) redko/občasno - to je običjano pomenilo na zabavah (ki niso bile vsak dan) ali ob posebnih dogodkih (ko so šli z določeno družbo ven);
- b) bolj redno na določene presledke - npr. ob vikendih, na rejvih, na katere so šli zaradi omejenih finančnih in drugih možnosti enkrat na mesec; ali npr. vsak teden, kadar ni bilo v šoli izpraševalnega ali izpitnega obdobja;
- c) zelo redno v "zmernih" količinah - tipičen primer bi bil dnevna uporaba enega ali dveh jointov, po službi ali po šoli;
- d) v velikih količinah, v različnih kombinacijah in v tipičnih "blokih" - ta razred pomeni kombinacijo zadnjih dveh prejšnjih razredov s povečano uporabo (primer je tridnevna udeležba na rejvih vsak konec tedna, z uporabo večje količine različnih drog, ki mu sledi štiridnevno počivanje in "rehabilitacija").

Ad 3) Glede **odnosa do heroína** (ne glede na priložnostne dvome v zvezi s tem, katere so pravzaprav trde droge) so se naši intervjuvanci precej jasno razdelili v dve skupini.

- a) Eni so uporabo trdih drog (to je predvsem heroína) jasno in precej odločno odklanjali, čeprav so lahko sprejemali ali pa ne t.i. plesne droge, in čeprav so že imeli lastno izkušnjo s heroinom ali pa tudi ne.
- b) Drugi so heroin uporabljali in so mu zato dali določeno (pozitivno) mesto v svojem življenju. Ti praviloma heroína niso zavračali, so se pa vsi zavedali, da nekateri uporabniki heroína "*padejo v črno luknjo*" (Mnogim od teh, bolj izkušenih uporabnikov, se je zdela misel, da bi za slabe posledice krivili neko drogo, v glavnem napačna. Rekli so "**ljude** so tisti, ki droge uporabljajo!"). Večina teh uporabnikov je čutila potrebo po tem, da bi povedali, da - če so že dilali druge droge - heroína niso (ali pa npr. da heroína ne bi nikoli preskrbeli nekemu, ki ga še ni poizkusil). V tej "etični" drži se je kazal poseben odnos do heroína (takšen odnos do neke droge smo med vsemi drogami našli samo v zvezi s heroinom) tudi pri tistih uporabnikih, ki so ga uporabljali. V to skupino sem uvrstil tudi uporabnike, ki so heroin prej *uprabljali* (in ne samo *poizkusili*), vendar so kasneje z uporabo prenehali in trdili, da heroína ne bodo več uporabljali.

Ad 4) Glede na **razvojno fazo in staž uporabe drog** sem ločil štiri vrste uporabnikov. Tiste, ki so:

- a) droge pred kratkim začeli uporabljati oziroma z njimi eksperimentirati. To so bili večinoma mlajši uporabniki, ki so droge uporabljali (še) manj pogosto. Nekateri od njih so z uporabo drog po zelo kratkem času eksperimentiranja tudi že končali. Glede na uporabo različnih vrst drog se je lahko pri nekaterih zgodilo, da so eksperimente z neko drogo (marihuano) že opravili pred nekaj leti (npr. pri 16), sedaj pa so začeli na novo (pri 22 letih) eksperimentirati z ecstasy-jem. To so bili praviloma uporabniki, ki niso nikoli uporabljali veliko drog;
- b) droge uporabljali že dalj časa (npr. več kot eno ali dve leti) in jih morada poizkusili več vrst. Med temi so taki, katerih uporaba drog se je verjetno že stabilizirala, oziroma prešla svoj zenit (ali so celo prenehali uporabljati drogo), in drugi, ki bodo v uporabi drog šli še naprej (npr. ko postanejo toliko starejši, da bodo doživeli še več šolskega neuspeha in se od staršev še bolj osamosvojili);
- c) v obdobju najbolj intenzivne uporabe drog, oziroma "na sceni". Ta izraz je v našem primeru pomenil rejversko sceno, torej vzorec življenja, ki je pomenil ciklično (npr. tedensko ali še pogostejše) obiskovanje rejvov. Ta vzorec je praviloma impliciral uporabo več različnih drog;
- d) bili "na sceni", pa jo zapustili, hkrati pa zmanjšali, prekinili oz. stabi-

lizirali uporabo drog. Med njimi smo našli vsaj eno osebo, ki je po zapustitvi scene prenehala uporabljati vse droge (vključno z dovoljenimi) in več drugih, ki so življenje - po obdobju nekontrolirane uporabe drog - nadaljevali z dolgotrajno, "kontrolirano" uporabo drog.

Ta razdelitev na štiri skupine vsebuje dve skupini "stabiliziranih" oz. "kontroliranih" uporabnikov: ene, ki so že prešli obdobje "divje" uporabe drog, in druge, ki so do razmeroma stabilne uporabe drog prišli kontinuirano, ne da bi jim bilo treba iti skozi obdobje nezmernosti.

Ad 5) Glede na **integriranost uporabe drog v življenje** sem določil naslednje tipične razrede:

- a) uporabniki, katerih uporaba drog pomeni le majhen del življenja, ki poteka nekako vzporedno s konvencionalnim življenjem. Npr. kajenje marihuane v vrstniških družbah ob koncu tedna ali po šoli, ob domnevno ohranjeni šolski in drugačni uspešnosti in morebitnih različnih (to je, ne samo z drogo povezanih) prijateljskih mrežah. To so bili praviloma mlajši eksperimentatorji;
- b) uporabniki, ki živijo pretežno "življenje droge". To je bil "stabiliziran hašišar", ki bo domnevno lahko s takim življenjem nadaljeval še razmeroma dolgo časa, in pa uporabniki na sceni, ki po izkušnjah drugih na (rejverski) sceni ne bodo vzdržali več dolgo;
- c) uporabniki, ki so ob večji ali manjši življenjski (storilnostni) uspešnosti razmeroma redno in stabilno (ali pa tudi zelo redko in v majhnih količinah) uporabljali droge. Za te bi veljala oznaka, da so odkrili način "pametne" uporabe drog, ali da si se z uporabo drog morda celo pomagali k uspešnejšemu življenju. Zanje je bilo značilno dojemanje drog kot "posladka" ali "soli" v kuhinji življenja. To so bili praviloma starejši uporabniki.

Ad 6) Glede na **uspešnost po merilih konvencionalne družbe** bi lahko ločili:

- a) manj uspešne ali neuspešne, in
- b) bolj uspešne ali celo zelo uspešne uporabnike.

V splošnem je bil v našem vzorcu pretežni del uspešnih uporabnikov, velik del pa je bil tudi takih, ki so v življenje investirali razmeroma pozitivna pričakovanja. Ugotavljanje uspešnosti pa je bilo zaradi razmeroma nizke starosti uporabnikov (povprečno okrog 20 let) težko, saj je to starostno obdobje tako, da je v njem še vedno odprtih mnogo poti. (Eden od uporabnikov, ki je droge uporabljal domnevno masovno in nekontrolirano, in je srednje šolo že zgodaj opustil, je prav v času izvajanja te

raziskovalne naloge z veliko pridnostjo izdelal maturo, se vpisal na fakulteto in posvetil skoraj ves svoj čas študiju.)

Ad 7) **Sprejemanje ali odklanjanje/obžalovanje lastne uporabe drog** je bilo značilno (oz. ugotovljivo) predvsem pri tistih uporabnikih, ki so že prešli fazo (večje) uporabe drog in so z uporabo prenehali ali jo stabilizirali na nižji ravni (predvsem 4d, delno 4b). Ti so namreč tudi imeli kaj, kar bi bilo možno obžalovati, oziroma niso več bili v tisti fazi, ko bi si želeli še več istega. Z ozirom na to lahko ločimo tiste, ki:

- d) prejšnjo uporabo droge obžalujejo in bi drogo v "drugem življenju" manj uporabljali ali sploh ne (samo dejstvo, da so se v sedanjem času odločili uporabo droge zmanjšati ali celo prekiniti, ni zadostovalo za uvrstitev uporabnika v ta razred. Značilno je moralo biti bolj **aktivno obžalovanje**, ki je obsegalo skorajda že zanikanje svoje izkušnje in samega sebe kot subjekta (v prejšnjem obdobju),
- e) so se sicer odločili uporabo droge zmanjšati in bolj kontrolirati (kar kaže na kritičen odnos do prejšnje prakse), vendar svojega vedenja ne obžalujejo. Praviloma je bil tak odnos povezan s tem, da so menili, da so od droge marsikaj pozitivnega odnesli, da so se v času uporabe droge nečesa pomembnega naučili, ali pa da droga sama sploh ni bila bistven dejavnik ali značilnost njihovega vedenja.

Glede na to, da so eni uporabo droge povsem opustili, drugi pa samo zmanjšali, bi lahko domnevali, da so obžalovali svojo uporabo droge tisti, ki so jo potem povsem opustili. Vendar takega rezultata nismo dobili. Dejansko sta dve osebi rekli, da je zanju uporaba droge (ki sta jo povsem opustili) pozitivna izkušnja, ki jima bo omogočila, da bosta sedaj lahko pomagali drugim uporabnikom.

Z zgoraj opisano strukturo sedmih dimenzij (ki obsegajo dva, tri ali štiri razrede) je možno določiti tipe uporabnikov oz. razlike med njimi. Tabela 4 kaže, kako sem 43 intervjujev oziroma uporabnikov razvrstil v posamezne razrede sedmih dimenzij. Pri nekaterih intervjujih oziroma uporabnikih/vzorcih uporabe ni bilo na voljo dovolj podatkov za dovolj argumentirano uvrstitev⁵, zato sem jih - pri ustrezni dimenziji - dal v dodatni razred "? - neznano".

Tabela 4: Razvrstitev 43 uporabnikov glede na sedem dimenzij razvrščanja.

⁵ Razvrstitev v tabeli 4 je narejena - tako kot tudi v ostalih tabelah - s pomočjo subjektivne presoje enega klasifikatorja - nosilca raziskovalne naloge. Zato sta seveda njena zanesljivost in veljavnost še upravljivi oziroma pogojni.

DIMENZIJA IN RAZRED	ŠTEVILO UPORABNIKOV
1. dimenzija - temeljna droga:	
a. alkohol	4
b. marihuana	16
c. plesne droge brez heroína	7
d. plesne droge in heroin	3
e. malo/različno	12
? - neznano	1
2. dimenzija - pogostost/vzorec uporabe:	
a. redko/občasno	16
b. redno s presledki	8
c. redno/pogosto	17
d. veliko, v blokih	1
? - neznano	1
3. dimenzija - odnos do heriona:	
a. odklanja	30
b. sprejema	10
? - neznano	3
4. dimenzija - faza razvoja uporabe:	
a. eksperimentiranje	10
b. uporaba	20
c. na sceni	4
d. po sceni	9
5. dimenzija - integriranost droge v običajno življenje:	
a. "droga poleg življenja"	11
b. "življenje je droga"	7
c. "življenje z drogo"	25
6. dimenzija - socialna uspešnost:	
a. razmeroma neuspešni	5
b. razmeroma uspešni	34
? - neznano	4
7. dimenzija - obžalovanje izkušnje:	
a. obžalujejo	2
b. ne obžalujejo	39
? - neznano	2

Opombe k tabeli 4:

- Med uporabniki v skupini 2a sta vsaj dva, ki sta prej uporabljala droge po tipičnem vzorcu ciklične (npr. vsak konec tedna) masovne oz. pretirane uporabe večjega števila drog hkrati, sedaj pa sta prešla na redko ali občasno uporabo drog.
- Med uporabniki v skupini 2c so vsaj trije, ki so prej uporabljali droge po tipičnem vzorcu ciklične (npr. vsak konec tedna) masovne oz. pretirane uporabe večjega števila drog hkrati, sedaj pa so prešli na redno uporabo drog.
- V skupini 4a je nekaj uporabnikov, ki si nabirajo izkušnje z drogami že več let (npr. 3-4) in pri tem poskušajo različne droge. Vendar pa uporaba drog zaradi tega ne raste, niti se ne stabilizira oz. trdno ne integrira v siceršnje življenje; zdelo se mi je, kot da ti uporabniki ohranjajo vzorec kontinuiranega, *počasnega* eksperimentiranja skozi obdobje več let.
- Med štirimi člani skupine 4c sta dva uporabnika, ki sta še "na sceni", vendar imata bodisi namen prenehati, a za to še zbirata moč, bodisi sta se začela že umikati s scene.
- Med uporabniki v skupini 4d je eden, ki pravzaprav ni bil zares "na sceni"; dejansko je po kratkem, srednje intenzivnem obdobju eksperimentiranja odločno spremenil svoj pogled na droge in jih je popolnoma nehal uporabljati. To je eden od dveh uporabnikov, ki uporabo drog obžaluje (čeprav ni videti, da bi se zaradi njihove uporabe njegovo življenje bistveno spremenilo na slabše). V ta razred sem ga uvrstil zato, ker je bil pri njem opazen tolikšen kontrast med obdobjem uporabe droge in obdobjem po njem.
- Za vsaj tri izmed uporabnikov v skupini 5b sem pri uvrstitvi nihal med razredoma b in c. Gre za uporabnike, ki so precej na sceni, vendar se jim že oblikujejo misli o drugačnem življenju (zunaj scene), vendar pri tem ne nameravajo opustiti uporabe drog.
- V tej, največji skupini uporabnikov 5c, ki uporabljajo drogo v življenju na razmeroma stabilen način, ki po njihovem mnenju ne ogroža drugih ciljev v njihovem življenju, jih je bilo vseeno veliko, ki svojega stališča niso mogli javno razglašati. Zato so mnogi morali uporabo droge tako ali drugače prikrivati ali (pred drugimi, npr. starši) zanikati. Zato je zanje značilen vidik, ki je izražen v točki a: droge kot nekaj *vzporednega* z življenjem.

Tabela 4 kaže, da je bila za največ naših intervjuvancev temeljna droga - marihuana, naslednjo največjo skupino pa so tvorili tisti, ki so sicer uporabljali zelo različne droge, vendar v majhni meri. Tu je šlo za dve skupini: za eksperimentatorje ali za "začetek eksperimentiranja" ter za uporabnike, ki tudi v daljšem obdobju (nekaj let) niso prešli načina uporabe začetnega eksperimentiranja. Približno četrtnina vzorca pa je uporabljala predvsem "šopek" plesnih drog, ki je običajno zajemal ecstasy, LSD, amfetamine, marihuano in še kaj zraven.

Glede pogostosti in vzorca uporabe so prevladovali taki, ki droge uporabljajo redno in pogosto, običajno dnevno ali skoraj dnevno. Druga največja skupina so uporabniki, ki droge uporabljajo občasno, npr. nekajkrat na mesec, predvsem na zabavah ali ob drugih priložnostnih vrstniških družabnih dogodkih. Nekakšno vmesno skupino tvorijo tisti, ki droge uporabljajo redno s presledki, npr. "kakor kdaj, včasih več tednov nič, potem pa nekaj tednov vsak dan".

Najbolj negotovo se mi je zdelo klasificiranje uporabnikov pri 4. in 5. dimenziji. "Eksperimentiranje" in "uporaba" na eni strani, ter "uporaba" in "na sceni", kakor tudi "uporaba" in "po sceni" so težko razločljivi pari vzorcev. Tako sosledje faz sem pravzaprav induktivno predpostavil in nato poskušal nekam vanj uvrstiti posamezne uporabnike in vzorce uporabe. Dejansko je nekaj uporabnikov kazalo drugačne in manj "zakonite" vzorce razvoja uporabe drog.

Pri 5. dimenziji sem razumel in predpostavil prvi dve fazi kot temeljno nestabilni, prehodni fazi. Faza uporabe "droge poleg življenja" je nestabilna, ker so bili ti uporabniki praviloma mlajši in ker je vzdrževanje "dvojnega življenja" (s starši in z vrstniki) - kar je sicer za adolescentno obdobje nekaj značilnega - v bistvu težko. Po drugi strani življenje "na sceni" (fizično, psihično, materialno in še kako) uporabnike hitro izčrpava in jim tudi nudi vedno manj tistega, kar jih je sprva potegnilo v sceno. Zato so na (rejverski) sceni lahko zelo aktivno sodelovali samo določeno obdobje, potem pa se začeli odločati, kako naprej. V tu obravnavani tipologiji je ta "naprej" večinoma pomenil "življenje z drogo" (vendar z bolj zmerno uporabo) ali v zelo redkih primerih (dveh) življenje brez droge.

Tudi ta - "ob večji ali manjši življenjski uspešnosti razmeroma redna in stabilna (ali pa tudi zelo redka in v majhnih količinah) uporaba droge" - domnevno ni stabilna in trajna. Temeljni razvojni vzorec gre bržkone za večino v smeri opuščanja nedovoljenih drog, na kar so kazale izjave in napovedi intervjuvancev o tem, da "droge jemlješ v 'teh letih', potem pa se jim človek odreče". Naš vzorec je zajemal v glavnem osebe

do zgodnjih 20-ih let, ko se ta razvojni vzorec šele začne uveljavljati (ali pa pri nekaterih še ne). Kljub temu, da smo pri večini ugotovili znake takega razvoja, pa smo slišali tudi, da so nekateri znanci intervjuvancev prešli s plesne scene na sceno heroína. Poti razvoja so torej odprte v vse smeri.

Naš pristop in metoda vzorčenja pa očitno nista bila taka, da bi pripegljala do uporabnikov, ki bi bili odvisni od heroína (kar tudi ni bil naš cilj). Našli pa smo dva intervjuvanca, ki sta nekoč bila odvisna od heroína. S tem v zvezi je morda pomembno tudi dejstvo, da - po naših podatkih - niti eden od intervjuvancev še ni bil v nobeni specifični strokovni obravnavi v zvezi z drogami, oziroma da še ni bil "uradno odkrit". Vzpostavili smo torej stik s populacijo, ki je strokovnim ustanovam in programom (še?) neznana.

Ocenjevanje socialne uspešnosti je bilo - tako kot druge dimenzije - vezano na izjave intervjuvancev samih, ne pa morda na kake heteroocene ali "objektivne" podatke. Kot "razmeroma uspešne" smo šteli intervjuvance, ki so obiskovali - za svoja leta ustrezno - šolo (srednjo ali fakulteto) ali bili v redni službi. Dodatno merilo je bilo zadovoljstvo oziroma sprejemanje svojega (šolskega ali delovnega) statusa in omenjanje kakovosti stikov z družino. Vendar je bilo to zadnje merilo malo uporabno, deloma zato, ker intervjuvanci o tem niso prav veliko povedali, deloma pa zato, ker so v nekaj primerih nakazovali težko družinsko situacijo, v kateri bi bilo pravzaprav nenavadno, če bi se z domačimi razumeli. Zato temu kriteriju konec koncev nismo posvečali večje pozornosti.

Meni najbolj zanimiva je bila oseba, ki je bila po vseh merilih očitno nadpovprečno življenjsko uspešna (tu mislim na šolanje, delo (za zaslužek), razumevanje z družino, odnos s partnerjem ter mnoge zunajšolske dejavnosti), hkrati pa povsem naklonjena uporabi najrazličnejših, pravzaprav kar vseh drog. Ona je bila tista, za katero bi morda v največji meri veljala oznaka, da je odkrila način "pametne" uporabe drog, ali da si je z uporabo drog morda celo pomagala k uspešnejšemu življenju. Seveda pa je bila tudi ta oseba (post)adolescent v zgodnjih dvajsetih letih življenja, ki so po mnogočem prehodna leta, v katerih se sicer zastavijo mnogi vzorci kasnejšega življenja, nikakor pa še ne dokončno utrdijo. Podatke o kasnejšem razvoju takih in drugačnih vzorcev in uporabnikov bi lahko pridobivali samo z longitudinalnim (sledilnim) raziskovanjem.

V zvezi s heroinom so vsi intervjuvanci kazali bodisi odklonilen odnos bodisi zavedanje tega, kako te heroin "potegne". Tudi tisti, ki so heroin

(še vedno) uporabljali, so brez izjeme heroin in njegovo moč "spoštovali", pri čemer se je to spoštovanje včasih kazalo v tem, da so izjavili, da je heroin daleč "najboljša" droga. Za velik del uporabnikov (približno 75%), ki so se heroina "pazili" oziroma ga niso imeli namena poskusiti, je bila teza, da uporaba marihuane vodi v uporabo heroina - očitno nesmiselna. Podobno bi lahko trdili za četrto četrtino uporabnikov, ki so heroin sicer uporabljali, vendar so ga uporabljali na način, ki naj bi jih ne peljal v zasvojenost. Kljub temu trditvama pa je res, da sta bila oba uporabnika, ki sta nekoč bila zasvojena s heroinom, presenečena nad svojo zasvojenostjo, ko sta jo "odkrila". Vendar sta se je tudi oba sama rešila, po tem, ko sta se za to trdno odločila in seveda s pomočjo samomedikacije. Sklenili bi lahko, da je previden odnos do heroina ena od zelo temeljnih lastnosti naših intervjuvancev, kar pa ni preprečilo, da se ne bi razmeroma majhen del njih vendarle nekoč "preveč približal" heroinu.

Zelo pomembna dimenzija se mi je zdela "obžalovanje". Odražalo je namreč morebitne motivacije posameznikov za spreminjanje ali ohranjanje, za iskanje pomoči ali bežanje od nje, tudi za vrsto željene pomoči, predvsem pa za posameznikov pogled na to, kaj je imel od uporabe drog pozitivnega in ali bi bilo - gledano z njegovega stališča - življenje sploh mogoče drugače "obrniti" (če bi si to sploh želel). Zame je bila precej presenetljiva ugotovitev, da večina uporabnikov v bistvu svoje uporabe in izkušenj z drogami ne obžaluje - tudi v primeru, če so ugotovili, da je bolje uporabo droge zmanjšati. To stališče je (implicitno) kazalo bodisi nek brezup ("ne bi moglo biti nič drugače, saj ne obstaja nič takega, kar bi mi lahko pomagalo ali mi omogočilo dobiti to izkušnjo brez uporabe droge"), veliko pogostejše in bolj jasno pa je kazalo na to, da je uporabnik od drog marsikaj imel, oziroma da ima občutek, da se je zaradi izkušnje z drogo nečesa pomembnega naučil. Za razmeroma mnoge je izkušnja (tudi čezmerne uporabe) pomenila, da so se naučili drogo uporabljati razmeroma bolj "pametno" in od nje dobiti več z manj slabimi posledicami.

Četrty korak razvoja tipologije uporabe/uporabnikov je izhajal iz spoznanj prejšnjih treh korakov, ki so omogočili osvetliti in ubesediti značilnosti uporabe in razlike med uporabniki. Ta ubeseditve se je kazala v vedno bolj diferenciranih pojmovnih shemah. V zadnjem, četrtem koraku, sem poskusil vse intervjuvane uporabnike razdeliti v bolj preprosto, sintetično shemo osmih razredov, ki - po mojem mnenju - v precejšnji meri nakazuje možne razvojne smeri, točke in križišča, skozi katera so se in se še razvijajo intervjuvani uporabniki drog. Pri tem sem izhajal predvsem iz 4. dimenzije, ki sem jo vzporejal in povezoval v glavnem s 1., 2. in 5. dimenzijo. Na ta način narejeno razvrstitev kaže tabela 5.

Tabela 5: Poskus razvrstitve 43 uporabnikov v razvojno shemo osmih razredov.

Vrsta vzorca/razvojne faze uporabe: poimenovanje faze, začetek uporabe, obseg uporabe in vrsta droge:	Število:
1. Faza eksperimentiranja: zgodaj, malo, predvsem marihuana in še kaj zraven	6
2. Faza podaljšanega eksperimentiranja: pozno, malo, predvsem ecstasy in še kaj zraven	4
3. Stabilna, v življenje integrirana uporaba: malo, marihuana in včasih še kaj	17
4. Stabilna uporaba, ko droga preveva življenje: veliko, predvsem marihuana	3
5. Aktivno na sceni: veliko, ecstasy in vse drugo	2
6. Na sceni, vendar načrtuje (pr)iti ven: še veliko, vendar zmanjšuje, ecstasy in vse drugo	2
7. Prišel iz scene: nič več uporabe droge (kvečjemu dovoljene droge)	2
8. Prišel iz scene, "pametno" uporablja: manj in ob ustreznem času, (marihuana, ali vsega po malem	7
Skupaj	43

Razprava in zaključki

Naše raziskovanje je imelo nekaj značilnosti, ki delno omejujejo pomen (zanesljivost, veljavnost, posplošljivost) rezultatov. Med te omejitve sodijo:

- narava vzorčenja (ki ni bilo naključno),
- razmeroma majhno število intervjuvanih uporabnikov,
- izhajanje zgolj iz samo-ocen (izjav intervjuvancev o samih sebi),
- element samoizbiranja intervjuvancev (sodelovali so prostovoljno) ter
- neizkušenost izpraševalcev (ki za to delo niso bili strokovno polno usposobljeni).

Prednosti raziskave pa sta bili dve:

- izpraševalci so bili intervjuvancem po starosti blizu (nekateri so imeli tudi sami izkušnje z drogami) in so tako lažje dobili avtentične informacije ter
- poglobljeno smo obravnavali skupino uporabnikov drog, ki doslej niso imeli stika z uradnimi ustanovami in so tako predstavljali skupino mla-

dih uporabnikov, ki je gotovo najobsežnejša, hkrati pa o njej vemo le malo.

Nekatera od pomembnih spoznanj raziskave so:

- vzorci uporabe drog se pri posameznih uporabnikih močno razlikujejo in nakazujejo zelo različne življenjske situacije in razvojne faze uporabe;
- večina intervjuvanih uporabnikov drog ima odklonilen odnos do heroína oziroma se zavedajo njegove moči in nevarnosti;
- mnogi uporabniki se zavedajo možnosti manj in bolj "pametne" ali "previdne" uporabe drog, kar pomeni, da sledijo določenim načelom in pravilom pri uporabi drog. Kdo bi sicer lahko nasprotoval tej ugotovitvi, češ da je edina pametna uporaba - neuporaba, vendar smo to tezo postavili ob upoštevanju dejstva, da mladi (prav tako kot stari) uporabljajo droge in da jim tega ne more nihče uspešno preprečiti;
- ustanove za obravnavanje in pomoč nobenega od teh uporabnikov (domnevno) še niso (s)poznale, kar potrjuje spoznanje o majhnem dosegu teh ustanov in daje večjo težo zamislim o nujenju (izveninstitucionalne) pomoči mladim tam, kjer živijo in preživljajo svoj prosti čas;
- v tej starosti že obstaja uporaba droge, ki smo jo poimenovali "stabilno" ali "integrirano", torej je taka, da domnevno pomeni del dolgoročnega vzorca življenja;
- večina intervjuvancev je bila - ob uporabi drog - sicer razmeroma socialno uspešna, kar je verjetno pretežno značilno za uporabnike plesnih drog;
- uporabniki večinoma jemanja drog niso obžalovali, bodisi da so jih (še) uporabljali veliko, bodisi da so z uporabo prenehali ali jo zmanjšali. Izkušnje z drogo so sprejeli v svoje življenje (po lastnem mnenju) na pozitiven način in znali opredeliti tudi pozitivne posledice uporabe drog.

Postopek zbiranja podatkov, razvoja klasifikacije in njenega (teoretskega) utemeljevanja ni sledil samo instrumentalnemu namenu izdelati klasifikacijo in klasificirati, temveč je pomenil refleksijo in razmislek o tem, kaj droge sploh so in kaj mladim pomenijo. Ne predstavljam si, da bi z uvrščanjem mladih v posamezne razrede klasifikacije rešili kake probleme ali na primer znali izbrati najboljši način "obravnavanja" uporabnikov. Razmislek o logiki klasifikacije in klasificiranja, vključno z mnogimi nejasnostmi in negotovostmi v zvezi s klasificiranjem, pa nam

lahko pomaga k temu, da bomo znali stvarnost uporabe drog med mladimi videti bolj jasno, z manj stereotipizirajočim in moralno nasičenim pogledom.

Naše temeljno spoznanje je, da je večina uporabe drog neproblematične in da ne vodi v kake posebne psihične ali socialne probleme. Zato bi bilo treba razmisliti o deproblematiziranju uporabe drog nasploh (kar še posebej velja za marihuano in morda za ecstasy, oz. za eksperimentalno uporabo drog nasploh), hkrati pa razvijati uporabnikom prijazne in sprejemljive oblike pomoči za tiste, ki jih uporaba droge vendarle vodi v odvisnost in druge težave. Pa tudi pri teh bi se morali zavedati, da težave ne izhajajo prvenstveno iz drog, temveč iz njihove osebnosti, socialnega okolja in interakcij med njima.

Pri preprečevalnem delu bi morali izhajati iz izhodišč, ki so mladim blizu, oziroma bi morali s preventivnim delom podpirati take oblike že obstoječega uporabniškega vedenja mladih, ki jih lahko prepoznamo kot (razmeroma) bolj konstruktivne, manj nevarne, in (sub)kulturno bolj sprejemljive. Mlade bi moral informirati in jih usposabljaati za bolj varno, ali pogojno rečeno, bolj "pametno" uporabo drog. To v kar največji meri velja predvsem za tiste, ki droge že uporabljajo ali pa jih najverjetneje bodo. (Ker je težko napovedovati, kdo bo droge uporabljal ali celo kdo jih je že, si za splošno informacijo lahko pomagamo s podatki presečnih reprezentativnih populacijskih raziskav. Ugotovili smo, da je v letu 1998 med ljubljansko 15-letno mladino že uporabilo: marihuano 25,8 %, inhalante 15,6 %, nelegalna pomirjevala ali sedative 10,8 %, ecstasy 7,0 % in heroin 3,6 % srednješolcev (Dekleva, 1998b). Ti odstotki bodo pri 18. letu anketirane populacije domnevno približno dvakrat večji.)

Take zaključke smo razvili na podlagi pogovorov z uporabniki t.i. plesnih drog. Čeprav je bila v našem vzorcu le približno ena tretjina intervjuvancev, ki so že imeli izkušnje s heroinom oz. le dva, ki sta bila nekoč s heroinom zasvojena, pa verjamemo, da zgoraj navedeni zaključki bolj ali manj veljajo za uporabnike vseh drog.

Literatura

Ashton, M. (ur.) (1996), *Annual report on the state of the drugs problems in the European Union*. EMCDDA, Lisbona.

Calafat, A. in drugi (1997),: *Characteristics and social representation of ecstasy in Europe*. IREFREA, Palma de Majorca.

Coffield, F. in Gofton, L. (1994), Mladi in droge. *Mreža drog* št. 3, s. 48-86.

Collin, M. (1997), *Altered state. The story of Ecstasy Culture and Acid House*. Serpent's tail, London.

Dekleva, B. in Fojan, D. (1997), Kvalitativno raziskovanje na področju drog. *Revija za kriminologijo in kriminalistiko*, št. 3, s. 283-300.

Dekleva, B. (1998a), *Metodologija kvalitativnega raziskovanja škodljivih posledic uporabe drog med mladimi*. Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela, Ljubljana..

Dekleva, B. (1998b), *Tobak, alkohol in druge droge med srednješolsko mladino v Ljubljani v letu 1998*. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Demand reduction activities related to "new synthetic drugs": MDMA (ecstasy), other amphetamines and LSD in European Union member states (1997). Neobjavljeno poročilo EMCDDA.

Donoghoe, M.C. (1997), *Amphetamine-type Stimulants*. WHO, Geneva.

Eisner, B. (1997), *Ecstasy - the MDMA story*. Ronin Publishing, Berkeley.

Flaker, V. in drugi (1991), *Droge in nasilje*. Raziskovalno poročilo. Mirovni inštitut, Ljubljana.

Glassner, B. in Loughlin, J. (1990), *Drugs in adolescent worlds*. Macmillan, London.

Griffiths, P. in drugi (1997), *Insights. New trends in synthetic drugs in the European union*. EMCDDA, Luxembourg.

Hartnoll, R. (1993), Temeljni pojmi v epidemiologiji škodljive uporabe drog.V: *Gradiva seminarja o informacijskih sistemih in uporabni epidemiologiji na področju drog*. Ministrstvo za zdravstvo RS in Inštitut za varovanje zdravja RS, Ljubljana.

Meisch, P.: *Les drogues synthétiques de type "ecstasy" au Grand-Douche de Luxembourg*. Centre de prevention des toxicomanies, Luxembourg 1998.

Monitoring illicit drugs and health. (1997) Trimbos-instituut, Utrecht.

Saunders, N. (1993), *E for Ecstasy*. Neals yard, London.

Saunders, N. (1997), *Ecstasy reconsidered*. Samozaložba.

Spruit, I.P. (1997), *Ecstasy in the Netherlands*. Ministry of Health, welfare and sport, Rijswijk.

Synthetic drugs: a new challenge for prevention. (1998) *PEDDRO*, št. 1-2, s. 3.

Gorazd Meško

Povzetek

Gorazd Meško, *delavec na področju pedagoških znanosti, Psihologsko-politični inštitut, Ljubljana*

Prispevek prikazuje značilnosti kriminalnopravničnih prizadevanj in kriminalno preveščje v zahodnih državah. Predstavljene so modeli in strategije preprečevanja kriminalitete na osebni in skupnostni ravni, ob tem pa tudi značilnosti prevladujoče filozofije preprečevanja kriminalitete (organiziranje državljanov, preprečevanje individualne viktimizacije, pobude za odpravo droge v skupnosti, zveza med oblikovanjem okolja in kriminaliteto, situacijsko preprečevanje kriminalitete, v skupnost usmerjeno policijsko delo ter programi za otroke in družine). Organizirano preprečevanje kriminalitete je del kriminalne politike države, ki naj bi vsebovala v prispevku predstavljena področja in usklajeno delovanje formalnih in neformalnih nadzorovalcev. V prehodnih državah, ki si še niso izoblikovale strategij in politike dejavnega "soočanja" s kriminaliteto, pa so

